

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Dramatik i udvalg

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Dramatik i udvalg", i Heiberg, Johan Ludvig: *Dramatik i udvalg*, udg. af Jens Kr. Andersen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 2000, s. 541. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibergjl04val-shoot-idm140721243255456/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Dramatik i udvalg

Comedie i episk Form er *Sørgespillet*; og Eenheden af Characterstykket og Sørgespil er det egenlig saakaldte Drama eller *Lystspillet*. (...) I sin umiddelbare Form er den universelle Comedie af lyrisk Natur (...) Den *aristophaniske* og den *calderonske* Comedie ere de berømteste Exempler paa denne Digtart. Reflexionen heraf er den *musikalske Comedie* (...) Den musikalske Comedie er i lyrisk Form *Opera*, i episk *Melodrama*; Eenheden af *Opera* og *Melodrama* er en Digtart som indbefatter *Syngespillet*, *Operetten* og *Vaudevillen*. Den Eenhed endelig, hvortil den universelle Comedie selv udvikler sig, er den *speculative Comedie* (...)

(*Pros. Skr. III*, p. 243-45)

Så nåede vi frem! Præmisserne er etableret for den følgende, relative og kontrastive definition af vaudevillen:

Hvad Vaudevillen isærdeleshed angaaer, saa er den ifølge det Foregaaende, et Situationsstykke, med [netop kun] løselig antydede Characterer [modsat opera og syngespil, men ligesom melodramaet], og hvor Sangen træder i Dialogens Sted overalt hvor denne har hævet sig til de interessanteste Punkter [omvendt syngespillet].

(*Pros. Skr. VI*, p. 54f)

Ligesom Heiberg blev vaudevillernes tidligste teoretiker, var han blandt deres første egentlige kritikere. Han diskuterer helst teknikken i de aktuelle digterværker, incl. sine egne, og »Det *Techniske* i et Digtværk kalder jeg dets Overensstemmelse med den Digtart, hvortil det hører» (*Pros. Skr. III*, p. 198). Polemiske modstandere belæres med overlegen sikkerhed, hvis de er gået fejl af kategorierne, og under genrebestemmelserne af egne værker leveres ofte højt værdifulde bidrag til deres forståelse. Den ovenfor citerede modsætning mellem karakter- og situationskomedie benyttes således til bestemmelse af *Recensenten* og *Dyret*:

Recensenten og *Dyret* er af alle Forfatterens Vaudeviller den som meest nærmer sig til at være et Characterstykke, og det endda

ikke saa meget af den Grund, at Trops Characterer er meget udarbejdet, som snarere derved, at alle de øvrige Characterer ere overordentlig løst skizzerede, hvorved deres Afstand fra Trop falder i Øinene (...) og netop formedelst denne Afstand imellem Hovedpersonen paa den ene, og alle de øvrige Personer paa den anden Side, staaer denne Vaudeville Characterestykkerne nærmere end nogen anden.

(*Pros. Skr. IV*, p. 39f)

Det forekommer desuden, at Heiberg i kommentarer til sine vaudeviller omtaler disses *sjætet*, deres – mere eller mindre socialt bestemte – stof, og dermed fremsætter erklæringer om stykkernes hensigt, de være oprigtige eller ej. Fx. betegnes *Aprilsnarrene* som »et Maleri af en af Tidsalderens Hovedfeil, det falske Opdragelsessystem, saa at dette Stykke har en moralsk Tendens.« (*Pros. Skr. VI*, p. 74). Skolernes elementarundervisning, særlig de private pigeinstitutters, var allerede genstand for offentlig kritik og debat (jvf. Jul. Clausen: *Kulturhistoriske studier over Heibergs vaudeviller*, 1891, p. 63-67). Muligheden af denne vaudevilles moralske tendens i form af satire mod sider af samtidens sociale liv genoptager Heiberg senere på fornøjelig vis i samme skrift (*Om Vaudevillen*):

Man siger, at det er skadeligt for Børn at see et Stykke, som raillerer [bemærk Holbergglosen til angivelse af Holberg'sk hensigt!] med Opdragere og Opdragerinder, der skulde være dem hellige. Ifald saa er (og det kan saamænd gjerne være, thi det er en Ting, jeg aldrig har tænkt paa), saa er det jo kun Noget, som dette Stykke har tilfældes med mange andre gode Skuespil og Bøger, som det ikke er tjenligt at gjøre Ungdommen bekjendt med. Jeg har ikke skrevet mine Vaudeviller for Børn, men for fornuftige Mennesker, og har heller ikke troet, at Børn her i Byen gik alene paa Comedie; jeg troede, at deres Forældre og Foresatte valgte de Stykker, som kunde være tjenlige for dem. Men hvis derimod visse Forældre her i Byen sende deres Børn paa Comedie, af samme Aarsag som de sende dem i Skole, nemlig for at være dem qvit i nogle Timer, saa er